

Nagy Atilla Tibor

Szerbiai választás és kormányalakítás II.

A választási kampány második szakasza

A kampány záró szakaszában a DS vezette ZES határozottan átvette a kezdeményezést, s ebben az Európai Uniónak fontos szerep jutott. Az EU vezető politikusai – pl. Javier Solana vagy Olli Rehn, bővítési biztos – már szinte leplezetlenül buzdították a szerb választókat arra, hogy a ZES listájára kell szavazni. Ezt ugyan nyíltan nem mondták ki, de „az Európa-barát erők” melletti kiállításuk a ZES-nek szólt. A Csatlakozási és Stabilitási Megállapodás aláírását a demokraták egyértelműen a maguk javára tudták fordítani, ezentúl a kampány végéig méltatva azt.

A kampánycsend előtt pár nappal, május 6-án két olyan hír is érkezett, ami a DS-G17+ pozícióit erősítette. 17 EU-s ország adta tudtul Szerbiának, hogy bizonyos feltételek esetén hajlandó ingyenes vízumot biztosítani a szerbiai fiataloknak. Ez különösen fontos hír volt azok számára, akiknek az utazási feltételei megnehezültek az elmúlt években, mert mind több uniós ország tért át a schengeni rendszerre. A másik hír Kragujevacból érkezett: nagy médiafelhajtással a Fiat cég memorandumot írt alá a város vezetőivel a jugoszláv autóipar egykori büszkeségének számító Zastava gyárba való beruházásról. Az aláíráson jelen volt Boris Tadić, az előző napokban pedig Mladen Dinkić egyengette a nagyberuházás útját, amelynek révén az olasz autógyár adókedvezményekhez jutott, az ország viszont vélhetően több ezer új munkahelyhez, a demokraták pedig fontos választási segítséghez. A ZES a kampány hátralévő két napját telesulykolta azzal, hogy a szövetség politikája következtében jönnek a külföldi befektetők, ezzel a politikával új munkahelyek jönnek létre. Tadić pártja belgrádi kampányzáró nagygyűlésén nem mulasztotta el megemlíteni a nagy hírt: „Nem tudom, észrevették-e, hogy ezek a nagy hazafiaknak – mint például Koštunica – egy szavuk sincs ahhoz, hogy megoldódik Kragujevacon egy évtizedes probléma?”

A Fiat ezzel lényegében beszállt a szerbiai választási kampányba. Ha semlegesek akartak volna maradni, ezt könnyen megtehették volna, hiszen már nem sok volt hátra a szavazás napjáig, tehát a bejelentéssel elég lett volna egy hetet várniuk. Mivel nem tették meg, ezzel kimondatlanul is hozzásegítették Tadićékat választási sikerükhöz. S itt érdemes szólni arról, hogy egyelőre nem tudni pontosan, hogy a ZES általunk imént dicséret kampányához honnan szerezte a pénz állami támogatáson kívüli részét. A pártfinanszírozás átláthatósága Szerbiában is komoly problémát jelent. Viszont tény, hogy az EU és a nyugati külföldi nagybefektetők elsősorban a ZES sikerében lehettek érdekeltek, amely nem zárkózik el a további privatizációtól. A demokratáknak arra mindenesetre maradt pénzük, hogy a kampány utolsó két napján plakátjaikkal elárasszák a fővárost, és az országos napilapokban is számos hirdetést helyezzenek el. Ezzel az offenzívával egyik riválisuk sem tudta igazán felvenni a versenyt.

3. A választások eredményeinek elemzése és kormányalakítás

Amikor május 11-én, a késő esti órákban nyilvánosságra hozták a CESID előrejelzéseit, az egyik német közszolgálati televízió műsorvezetője kijelentette: „Azt hiszem, szenzációról számolhatunk be”. Eszerint az Európa-barát erők, a demokraták döntő győzelmet arattak, miután a ZES több mint 100 mandátumot szerzett a 250 tagú szerbiai parlamentben⁷. Csakhogy másnap egyértelművé vált, hogy a helyzet komplikáltabb: a szocialisták nélkül sem a ZES-LDP-kisebbségek csoportja, sem a SRS-SRS-NS blokk nem tudja megszerezni az abszolút többséghez szükséges 126 mandátumot.

2008. évi választások

2007. évi választások

1. Európai Szerbiáért (ZES) - Boris Tadić , benne: Demokrata Párt(DS), G17, Vajdasági Szociáldemokrata Liga, Szerb Megújódási Mozgalom(SPO) 1.590.200 szavazat, 38,42%, 102 mandátum (+15)	1. Szerb Radikális Párt (SRS) - Dr.Vojislav Šešelj 153.453 szavazat, 28.60% 81 mandátum
2. Szerb Radikális Párt (SRS) - Dr.Vojislav Šešelj, 1. 219. 436 szavazat, 29.46 % 78 mandátum (-3)	2. Demokrata Párt (DS) -Boris Tadić 915.854 szavazat, 22.71% 64 mandátum
3. Szerbiai Demokrata Párt (DSS) - Új Szerbia (NS)- Dr.Vojislav Koštunica 480.987 szavazat, 11.62% 30 mandátum (-17)	3. Szerbiai Demokrata Párt- Új Szerbia- Vojislav Koštunica 667.615 szavazat, 16.55% 47 mandátum
4. Szerbiai Szocialista Párt (SSP) -Szerbia Egyesült Nyugdíjasok Pártja(PUSP)-Egységes Szerbia(JS) 313.896 szavazat, 7.58 % 20 mandátum (+4 mandátum)	4. G17+ Mladan Dinkić 275.041 szavazat, 6.82 % 19 mandátum
5. Liberális-Demokrata Párt Čedomir Jovanović 216.902 szavazat, 5.24 % 13 mandátum (+2 mandátum)	5. Szerbiai Szocialista Párt (SPS) 227.580 szavazat, 5.64 % 16 mandátum
6. Magyar Koalíció (VMDK, VMP, VMSZ) - Pásztor István 74.874 szavazat, 1.81 %, 4 mandátum	6. Liberális Demokrata Párt-Szerbiai Polgári Szövetség- Čedomir Jovanović 214.262 szavazat, 5.31% 15 mandátum
7. Bosnyák Liga az Európai Szandzsákért - Dr. Sulejman Ugljanin 38.148 szavazat, 0.92 % 2 mandátum	7. Vajdasági Magyar Szövetség- Kasza József 52.510 szavazat, 1. 30 % 3 mandátum
8. Preševói völgyi Albán Koalíció	8. Szandzsáki Lista

⁷ARD Tagesthemen, 2008.május 11.

16.801 szavazat, 0.41% 1 mandátum	33. 823 szavazat, 0.84% 2 mandátum
	9. Szerbiai Romák Uniója 17.128 szavazat, 0.36% 1 mandátum
	10. Preševói völgyi Albán Koalíció 16.973 szavazat, 0.42% 1 mandátum
	11. Roma Párt 14.631 szavazat 1 mandátum

A 2008-as előrehozott választások döntően nem módosították a korábbi politikai erőviszonyokat, amennyiben egyik politikai oldalnak sem sikerült domináns pozíciót elfoglalnia a szerb politikai erőterben. Mind a radikálisok – nép-nemzetiek alkotta blokk –, mind a demokrata – LDP fémjelezte demokratikus blokk – rákényszerült arra, hogy újabb partner után nézzen a kormányalakításhoz, ugyanis ez a kampány tovább mélyítette az egykor egy politikai táborban lévő DS és DSS közti amúgy is komoly ellentéteket.

A ZES elsősorban annak köszönheti a sikerét, hogy a kampányban jól reagált a szavazók materiális igényeire, Sikere azonban nemcsak azért viszonylagos, mert a hozzá közel álló politikai erőkkel sem szerezte meg a mandátumok több mint felét, hanem azért is, mert a ZES listájából több mint 20 képviselőt le kell vonnunk, akik nem a DS frakciójában helyezkednek el (lásd: G17+). A demokraták így 77 mandátummal rendelkeznek, ami már csak 13-mal több, mint 2007-ben volt. A párt vezetőinek azon is érdemes lesz majd elgondolkodniuk, miért kapott a ZES félmillióval kevesebb szavazatot, mint Tadić 2008 februárjában? A lehetséges válasz egyike abban van, hogy a DS korántsem olyan népszerű, mint saját vezetője. A 2000. október 5. óta eltelt időszaknak a demokraták is részesei voltak, mint kormánypárt öt éven át (2000-2004; 2007-2008), s ez sok polgárnak egyet jelent a mintegy 20 %-os munkanélküliséggel, a jelentős szegénységgel, a vontatottnak tűnő euroatlanti integrációval.

A DSS mandátumainak csaknem 40%-os csökkenésével fizetett azért, mert nem volt képes új témákat a kampányban bevetni, s túlértékelte Koszovó mint kampánytéma szerepét. Nemzeti érzelmeket megszólaltató hangvételében, a nyugati hatalmi tényezők támadásában alig lehetett megkülönböztetni a radikálisoktól. A választások eredménye következtében Koštunica és maga a párt is kikerült a kormányzati hatalomból. Nem lesz könnyű javítani a DSS megrendült helyzetén, mert igazából csak egy vákuumos terület van még, ami felé a párt esetleg elmozdulhat: egy modern, jobboldali konzervatív néppárt kialakítása felé, ilyen párt ugyanis még nincs Szerbiában, viszont a nemzeti tradíciók tisztelete ebben az országban erős, mint ahogy a modernizáció igénye is. A kitörési pont egyelőre tehát a mérsékelt jobbközép párt felé mutat, amely egyesíteni tudja azon polgárokat, akik egyszerre képviselik az Európai Unióhoz való csatlakozás fontosságát és a szerb nemzeti érdekek olyan jellegű képviselését, amely számol a nemzetközi realitásokkal. A kampány azonban épp azt bizonyította be, hogy Koštunicával nehezen képzelhető el egy ilyen átalakulás, ő ahhoz túlságosan elment a politikai jobboldal felé.

A nemzetközi realitásokkal való szembenézés egyik nagyobb szerb pártnak sem erőssége Koszovót illetően, hiszen Koszovó Szerbiában való tartásáról beszélni, s azt alkotmányba foglalni abszurditással ér fel, amikor az 1999. évi kunanovói egyezmény és az ENSZ BT 1244. sz. határozata alapján Szerbia szuverenitása már 9 éve megszűnt egykori tartománya fölött, amelynek függetlenségét mind több állam ismeri el. Nemrég az IMF jelentette be, hogy Koszovót önálló államnak tekinti, ami újabb csapás azokra a DS által táplált reményekre, miszerint diplomáciai eszközökkel Szerbián belül lehet tartani Koszovót. Oroszország ugyan Szerbia álláspontja mellett száll síkra évek óta, de kerüli a túlságosan kemény összeütközést a Koszovót elismerő országokkal, így például az USA-val. Teszi ezt azért is, mert érdekeit inkább látja veszélyeztetve a tervezett lengyelországi és csehországi amerikai rakétavédelmi rendszer miatt, mint attól, hogy a kétfélmillió ember lakta területből független állam válik.

Kétségtelen, hogy a szerbiai politikusok többsége nem nagyon meri bevallani választói előtt a tényleges helyzetet, kimondani azt, hogy Koszovó állami entitása hosszabb távú realitásnak tűnik. Ez az évekig tartó háborúskodás miatti sok veszteség után érzett frusztráltság miatt bizonyos fokig érthető, hogy Szerbia vezetői nem akarják kimondani, hogy népük számára oly fontos földről kell lemondani, de – ha a Koszovóban megszilárdul a helyzet – előbb-utóbb kénytelenek lesznek a lakosságot szembesíteni a valós helyzettel. A Koszovóhoz való verbális ragaszkodás igencsak beszűkíti a szerb diplomácia mozgásterét is, mert az azt mérlegeli az egyes országokhoz való viszonyulásban, mennyire fogadják el Koszovóban a szerb álláspontot, ahelyett hogy például a szerb külkereskedelem számára harcolna ki minél előnyösebb pozíciókat. Vojislav Koštunica vezetésével egyelőre nem sok esély van arra, hogy a DSS véghezvigye a szükséges paradigmaváltást

Hasonló okokból nehéz helyzetben vannak a radikálisok is, akiknek elnöke Vojislav Šešelj ellen Hágában továbbra is büntetőeljárás folyik. A párt 2000 óta képtelen kormányzati tényezővé válni, s most valamelyest még veszített is erejéből. S bár Nikolić is több szavazatot kapott elnökjelöltként, mint saját pártja, realisan számolhat azzal, hogy megbomolhat a párt egysége, s fiatalabb politikusok kívánják majd átvenni a párt vezetését. Az erózió első jele lehet, hogy Maja Gojković kivált a pártból, Újvidéken külön listán indult. Részben ennek következtében a párt elveszítette az ország második legnagyobb városának polgármesteri pozícióját. A vajdasági tartományi választásokon is meggyengült a párt a ZES előretörése miatt.

Ami a legnagyobb kisebbségi szövetség, a Vajdasági Magyar Koalíció szereplését illeti, azt felemásnak kell minősítenünk. Eggyel sikerült növelni a mandátumai számát, ez azonban alatta marad az elvárt 5-6 mandátumnak. Szabadkán nem sikerült megtartania a polgármesteri széket, miután a képviselő-testületben a demokraták szerezték meg a legtöbb mandátumot⁸.

⁸ A 2006-os új szerbiai alkotmány megvonta az állampolgároktól a polgármesterek közvetlen választásának jogát. Bár erre Európában nem nagyon van példa, ebből azért nem lett nagyobb vihar, mert a figyelem középpontjába az alkotmány Koszovóra vonatkozó preambuluma került, mely leszögezte, hogy Koszovó továbbra is Szerbia része. A politikusok akkoriban arra hívták fel választóikat, hogy támogassák az alkotmányt, mert ezzel Koszovó Szerbián belüli maradására szavaznak. Azt természetesen egyik párt sem hangsúlyozta, hogy a helyi szintű közvetlen demokrácia jelentős megkurtítását is megszavazzák ezzel. Az alkotmányt a népszavazáson elfogadták, ellenben Koszovó másfél év múlva hivatalosan is elszakadt Szerbiától. A polgármesterek megválasztása ezentúl a helyi politikusok kezébe került, igaz, őket továbbra is a választópolgárok választják meg.

Némi vigaszt nyújthat, hogy Egeresi Sándor lett a tartományi képviselőház elnöke, ami azt jelenti, hogy 1988 óta, a joghurtforradalom győzelme óta először van magyar nemzetiségű felső szintű vezetője Vajdaságnak. Ez persze nem független attól, hogy a törékeny többséggel rendelkező új kormánynak szüksége van a 4 magyar parlamenti képviselő szavazatára (velük együtt van a kormánypártoknak 126 mandátuma a 250-ből). A magyar nemzetiségi képviselők zsarolási potenciáljuk miatt komolyan számon kérhetik a kisebbségi jogok tiszteletben tartását a szerb kormánytól.

Mivel a DSS és a DS nem volt hajlandó további együttműködésre, a DS számára nem maradt már partner, mint a szocialisták bevonása a kormányba, így alakulhatott meg – meglehetősen bonyolult alkufolyamatok után⁹ – 2008. július 7-én a Mirko Cvetković vezette koalíciós kormány. 2003 óta nem a DS töltötte be a miniszterelnöki pozíciót, 2000 óta az SPS pedig még csak kormányzati hatalom részese sem tudott lenni. A Milosevic rendszer nyomasztó öröksége politikai karanténba zárta a szocialistákat, egészen a mostani választásokig nem kívánatos partnernek bizonyultak. Mindkét pártnak erőteljesen érdekében állt tehát a megegyezés, hogy a jelenlegiből jobb hatalmi helyzetet tudjanak maguk számára kicsikarni. A szocialisták ezen kívül szeretnék rendezni a párt nemzetközi kapcsolatait, ennek jegyében felvételüket kérték a Szocialista Internacionáléba. Ebben számítanak a Demokrata Párt segítségére, amely teljes jogú tagja e nemzetközi szervezetnek.

A demokrata párti, közgazdász Mirko Cvetković kormányfőnek minden diplomáciai ügyességére szüksége lesz kormánya egyben tartása érdekében. A két fő erő kapcsolatát megterheli a nem is olyan távoli múlt: a szocialisták a Milošević rendszer elszánt védelmezői voltak, a demokraták éveken át annak megdöntésén munkálkodtak. Utóbbiak nem is lesznek könnyű helyzetben, amikor szavazótáborukkal meg kívánják majd értetni, miért kell az egykori ősellenséggel együttműködni. A kormány működésébe „ketyegő bombaként” van bekódolva a minisztériumok közötti hatáskörvillongás, ugyanis a „mindenki hadd kapjon egy keveset, hogy elégedett legyen” hatalmi elve alapján 28 tagú lett a kormány. A kisebbik gond a nagyra duzzadt kormány üléseinek vezetése, a nagyobbik az, hogy sikerül-e egyértelműen lefektetni, melyik ügykörre melyik minisztériumnak van hatásköre.

Az új kormány első célkitűzései ismertek, a prioritások között van az EU-csatlakozás, gazdaság fejlesztése, munkahelyteremtés és Koszovó Szerbián belüli tartása. Karadžić Belgrádban történt letartóztatása mindenesetre arra utal, hogy az új kormány legfontosabb célja az EU-csatlakozás, illetve a tagjelöltté válás ebben a ciklusban. Az Unió politikusai sose csináltak abból titkot az elmúlt években, hogy elvárják Szerbiától a Hágai Nemzetközi Törvényszékkel való „teljes együttműködést”, azaz a megvádolt személyek (Karadžićon kívül

Magyarországon 1990-94 között a helyi önkormányzatokban szintén a képviselőtestületek választották meg a polgármestereket, ám 1994-ben áttértek a település első vezetőinek közvetlen megválasztására.

⁹ A szocialisták eredetileg Koštunicáék pártjával kezdték meg a koalíciós tárgyalásokat, de az EU-val aláírt Csatlakozási és Stabilizációs Paktum miatti nézeteltérések miatt a demokratákhoz pártoltak. A DS-nek komoly árat kellett fizetnie az SPS-vel való politikai házasságért, ugyanis a belügyminiszteri és az egyik miniszterelnök-helyettesi tisztséget oda kellett adnia Ivica Dačićnak, a párt vezetőjének, a Milosevic-rendszer egykori hívének. Gyanítható, hogy a DS mellett szólt az is, hogy a demokraták szalonképesnek számítanak az EU-ban, így az ország idővel komolyabb előcsatlakozási alapokra is számíthat, aminek az elosztásából nem szívesen maradna ki a Szerbiai Szocialista Párt.

Ratko Mladić egykori parancsnok és Goran Hadžić) kiadatását. Karadžić kiadatásával az új szerb kormány- pár héttel hivatalba lépése után - az elvárt együttműködés fontos szeletét teljesítette az EU irányában. Úgy is lehet fogalmazni, Karadžić letartóztatása volt Szerbia EU-csatlakozásának egyik ára. (A másik, még nagyobb ár valószínűleg Koszovó függetlenségének Szerbia részéről való tudomásulvétele lesz)

Karadžić őrizetbe vétele annyiban módosított a választások után kialakult helyzetben, hogy a demokraták vezette kormányzat bebizonyította, kész határozott lépéseket is foganatosítani az ország EU-csatlakozásának meggyorsítása érdekében. Ha ez a határozottság tartós marad és a kormánypártok látható sikereket képesek a szerb választóközönséget nagyon is foglalkoztató EU-csatlakozás ügyében elérni, a radikálisok és a nép-nemzeti erők nehéz helyzetbe kerülhetnek. Nem lesz ugyanis elegendő ez esetben az ellenzéknek a nemzeti politizálás kellékeire alapozva politizálni akkor, amikor az általuk „nemzeti hősnek” nevezett Karadžić sorsa nem indított el ideáig olyan tömegdemonstráció-sorozatot vagy mozgalmat, ami komolyan fenyegetné a demokraták kormányzati hatalmát illetve az ország belső stabilitását.¹⁰

Az új parlamenti ciklusnak azonban még csak a legelejénél tartunk, a szerb politika az utóbbi pár évtizedben is tele volt meglepetésekkel, váratlan fordulatokkal. Az életszínvonal érzékelhető emelkedésének elmaradása esetén fontos munícióhoz jutna az ellenzék az új kormánypártok elleni elkeseredett harcában. Már az első hetek rávilágítottak például arra, hogy a kormány politikai ellenfelei készek bevetni a parlamenti obstrukciót és nem mondhatni, hogy a kormánypárti képviselők sikerrel vették volna az első ilyen akadályokat. Nagy kérdés az is, hogy a szocialisták meddig lesznek érdekeltek a kormány támogatásában. Bizonytalansági tényező van tehát éppen elég, ezért nem lehet kizárni, hogy ez a parlamenti ciklus sem tart négy évig és a szerbiai szavazók ismét mehetnek idő előtt választani...

Rövidítések:

DS: Demokratska stranka = Demokrata Párt

DSS: Demokratska stranka Srbije = Szerbiai Demokrata Párt

Nova Srbija= Új Szerbia

RTS: Radio-Televizija Srbije = Szerbiai Rádió és Televízió (az állami közszolgálati adó neve)

SPS: Socijalistička partija Srbije= Szerbiai Szocialista Párt

SRS: Srpska radikalna stranka= Szerb Radikális párt

¹⁰ A radikálisok eddig elsősorban verbálisan tiltakoztak Karadžić letartóztatása ellen. Egyik képviselőjük, Vjerica Radeta nagy vihart kiváltott sajtóértekezleten elhangzott mondataiból idézünk: „Emlékeztetjük Boris Tadić friss diktátort arra, hogy Szerbiában az árulóknak megbocsátani nem szokás. Nem fenyegetőzünk, csupán emlékeztetünk minden áruló sorsára a szerb történelem során. Azt üzenném a hatalom mostani birtokosainak, lehet, hogy nem mindenkinek lesz olyan szerencséje, mint Zoran Đinđićnek volt”. A 2003-ban meggyilkolt demokrata párti miniszterelnökre való ilyen utalás bizonyíték volt a Demokrata Párt számára, hogy a radikálisok fizikai leszámolásra készül ellenfeikkel. Ez a nyilatkozat azt kétségkívül bizonyítja, hogy a Szerb Radikális Párt a választások után sem kíván módosítani eddigi irányvonalán és kommunikációján, amely alkalmas volt ugyan egy nagypárti szerep betöltésére, de arra már nem, hogy kormánypárti többség alkotóeleme legyen. RTS Dnevnik2, 2008.július 25.